

Bibó István Kelsen-fordítása

Ich übertrage demgemäß das Recht der Uebersetzung des genannten Werkes in die ungarische Sprache an die Sodalitas Anicorum Universitatis und erkläre mich insbesondere damit einverstanden, dass die Uebersetzung von Herrn Dr. Stephan Bibó besorgt wird, den ich kennen und schätzen zu lernen in fünf Gelegenheiten hatte.

Genehmigen Sie die Versicherung ausgezeichnete Hochachtung

Ihres ergebenen

Hans Kelsen

dítódjék-e, vagy – mint esetleg fölöslegest – el lehet hagyni a magyar kiadásból.

Egy dolog azonban teljesen bizonyos. Ez a fordítás a Tiszta jogtannal való mély és bensőséges megismerkedést jelentette Bibó számára. Nem mindegy tehát, hogy ezt a fölkészülési fázist mikorra tehetjük.

Az időpontok tisztázásához Bibónak egy Széchenyi Sándorhoz, a szegedi Egyetembarátok Egyesülete titkárához írott visszatekintő levele segít hozzá. Ebben az 1937. június 9-én kelt levelében ugyanis ezt írta: „1936 szeptemberében, közvetlenül Édesapám halála után, én tárgyaltam Erekly (István) professzor Úrral (az EBE elnökével – L. A.) Kelsen egy művének a lefordítása tárgyában. Akkor abban állapodtunk meg, hogy ő írni fog Kelsennek s erről én Veled is beszéltem. Én azóta abban a tudatban voltam, hogy ő írt Kelsennek, sőt homályosan valami olyanra is emlékszem, hogy én egyenesen Neked küldtem egy német fogalmazványt, hogy őneki (ti. Ereklynek – L. A.) azt csak alá kelljen írnia.” Bibó jól emlékezett. Noha az ő Kelsennek küldött fogalmazványát egyelőre nem ismerjük, megmaradt

Kelsen levele, melyet az Egyetembarátok Egyesülete tájékoztató-engedélykérő levelére válaszként írt. Ebből tudjuk, hogy az EBE elnöke, Erekly István (Bíró „instrukcióinak” megfelelően) 1935. szeptember 25-én kérte meg Kelsentől a Tiszta jogtan fordításának kiadói jogát, Kelsen pedig ezt október 7-én adta meg. Ezt a – mindeddig kiadatlan – válaszlevelet érdemes teljes egészében ideiktatni:

Hans Kelsen

Genève

7, Avenue Gaspard Vallette

7. X. 1935.

A M. Kir. Ferenc József Tudományegyetem Baráti Egyesületének Szeged

Hálás köszönettel erősítem meg múlt hónap 25-i nagyrabecsült írásának megérkezését. Számomra különleges öröm megtudni, hogy könyvem, a „Tiszta jogtan” magyar nyelvre fordítják. Tanaim magyar kultúrájában való elterjedésére különleges súlyt fektetek.

Ennek megfelelően átengedem a nevezett mű magyar nyelvre fordításának jogát az Egyetembarátok Egyesülete számára s kinyilvánítom különleges egyetértésemet azzal, hogy a fordítást dr.

Bibó István úr végezze, akit Genfben ismerni és becsülni alkalmam volt.

Engedje meg, hogy kiváló nagyrabecsülésemről biztosítam

Az Ön híve

Hans Kelsen.

E levél, mely fényt vet a kezdetekre, s jelzi Kelsennek a fiatal Bibóról alkotott véleményét is, október 9-én érkezett meg Szegedre. Bibó tehát alighanem ezt követően kezdett hozzá a magyarosításhoz. Ám: bár adatunk nincs rá, nagy valószínűséggel föltételezhető, hogy e fordítói munkát csak egyéb munkái mellett, mintegy mellékesként, a fordítást abba-abba hagyva végezte. A Tiszta jogtan magyarra való átültetése ezért nyúlhatott el. A fordítás folyamatának két fázisa szerencsére így is megragadható. A Varga Csaba közölte (s már idézett) Kelsen-levele kiderül, Bibót 1936 májusában a Tiszta jogtan Előszava foglalkoztatta. Ekkor tehát a Tiszta jogtannal való foglalkozásának egyik intenzívebb szakaszában volt. Fordítani valója azonban még bőven volt. A munkával csak egy évvel később, 1937 júniusában készült el teljesen. A Széchenyi Sándorhoz

frott, s részben már idézett 1937. június 9-i levele folytatása erről így írt: „Most azután az a helyzet, hogy ő (ti. Erekly István, aki mint az EBE elnöke a kiadást lehetővé tudta volna tenni – L. A.) nem emlékszik már az egészre (ti. a korábbi, Bibóval és Kelsennel történt megegyezésre – L. A.) és én az időközben elkészült fordítással kissé a levegőben lógok és főleg azt nem tudom, hogy Kelsen most kapott-e valamiféle értesítést. Arra kérnélek, világosíts fel engem, ment-e ilyen levél Kelsennek az EBE expedíciójában? Ha nincs akadálya, jó volna, ha megkaphatnám e levél szövegét is. (...) ha nyáron találkozom Kelsennel, tudnom kell, hogy vele szemben milyen értesítések történtek.”

Széchenyi Sándor, aki mint adminisztratív titkár tájékozott volt az EBE napi ügyeiben, Bibó levelére ráírta a válaszhoz szükséges – s nyilván magától Erekly professzortól származó – információkat. Ezekből a tömör utalásokból kiderül, az Egyetembarátok Egyesülete ekkor már nem foglalkozott a kiadás gondolatával. Nem írtak újra Kelsennek, s a kiadás sem volt már számukra aktuális: „pénz most nincs!” – szögezte le Széchenyi a hivatalos álláspontot.

Ma már tudjuk, ez a szükséztelenségében oly keményen koppanó kijelentés megpecsételte a fordítás sorsát. Az EBE pénztelensége (vagy Erekly Istvánék preferenciáinak időközben történt megváltozása?) miatt Bibó fordítása a legutóbbi időkig kiadatlanul maradt. Előbb a kiadó lépett vissza, majd a fordítás aktualitása veszett el Bibó számára. A Tiszta jogtan széles körű magyarországi befogadása így elmaradt. A fiatal Bibó azonban alighanem így is gyarapodott e munka által. Fordítás közben óhatatlanul elsajátította egy alapvető jelentőségű jogfilozófiai munka mélyebb üzenetét, rejtettebb összefüggéseit, s ezt valószínűleg beépítette saját gondolkodásába.

Eredménynek pedig – az életmű csúcspontjáról visszatekintve – ez sem kevés.

LENGYEL ANDRÁS

Ötven éve helyezték le a Honvéd téri református templom alapkövét

A városokat templomairól lehet megismerni – tartja a régi-régi mondás. Nagy múltú városunk történelmét is nagyon jellemzi a benne épült templomok sora. E sornak egyik különlegessége a nagy korszakváltás idején igen figyelemreméltó, előremutató jelként épült a Honvéd téri református templom.

A református egyház Szegedi Kis István és Abádi Benedek nevével fémjelzett történelme megszakadt az ellenreformáció korában. A hitűkhöz ragaszkodóknak távoznok kellett. 1859-ben szerveződik újra a betelepült maroknyi református egyháza, és épül 1884-re az árvíz elpusztította imaterem helyett a szerkezetében különleges ritkaságnak számító Kálvin téri templom.

A Szegedre telepített kolozsvári egyetem személyzete, s a Trianon után Erdélyből és a Bánátról kiűzöttek, az itt szolgáló katonák és munkások között, valamint az itt tanuló diákság soraiban jelentős számú református keresett lelki otthon. E számbeli gyarapodás sürgette az újszegedi missziói egyházközség megszervezését a környék falvaiban élők gondozására, és a város peremén épülő munkástelepek összefogására. 1928. december 16-án, az újszegedi imaház és lelkészlak felavatása alkalmából Szegedre látogatott dr. Balthazár Dezső püspök, és a Tiszántúli Református Egyházkerület főgondnoka. Ekkor jelentette be Bakó László lelkész a szegedi presbitérium lelkes határozatát, a második szegedi református templom megépítését.

„Egy szimbolikus nevet adott az épülő templomnak: Az új magyar hajnal temploma. A presbitérium ezzel a névvel azt a felemelő és boldogító igazságot akarja köbe vétni, hogy amikor az egész ország felett beborult az ég, amikor a magyar életre sötét éjszaka nehezedett:

Szegeden a ... bízó lelkekből egy új hajnal sugarai vetődnek a sötét magyar égre, hogy másokba is hitet öntsenek és a magyar történelemnek egy új korszakát nyissák meg.

Temploma lesz ez az egész magyar kálvinizmusnak, de temploma lesz annak a lelki magyarságnak is, amely a magyar templomokon nem a keresztet vagy a csillagot keresi legelső tekintetével, hanem az evangéliumnak azt a misztikus áramát, amelyik egyformán átjárja a katolikus dómokat és az egyszerű, fehérre meszelt falusi református templomokat is.”

Horthy Miklós kormányzó elfogadta az Új Magyar Hajnal Temploma építési akciójának fővédnökségét 1929. május 25-én. Megindult a gyűjtés a templomépítésre, de a súlyos gazdasági helyzet miatt a források elapadtak.

1940. januárban indult újra a templomépítési akció a fővédnök kormányzó 1000 pengős személyes adományával.

Az év végi beszámoló a meglevő templomban vasárnap délelőtt óránként kezdődő istentisztelet résztvevői számára is kevésnek jelzi a férőhelyet. Bejelenti, hogy a város templomépítésre adományozta a Tisza Lajos körút és Földvári utca sarkán lévő üres telket, és kiírták a tervpályázatot, kilenc országos hírv református építészmérnökök kérvé a tervezésre: Borsos József Debrecen, Halász Jenő Budapest, Kós Károly Kolozsvár, Orbán Ferenc Budapest, Padányi Gulyás Jenő Budapest, Szabó Márton Budapest, Szeghalmy Bálint Miskolc, Szojka Jenő Szeged, Tóth Imre Budapest.

Az igényekből: méltóságos és mégis egyszerű, református hagyományainknak és istentiszteleti rendünknek megfelelő külső és

belső kiképzésű legyen a templom, 500 ülőhelyre méretezve. A szószékről a templomi gyülekezet minden tagja látható legyen, a résztvevők az ígértetést ne csak hallják jól, hanem jól lássák is. Tervezendő vallásos esték, szeretetvendégségek, vetített képek előadások stb. tartására kb. 200 négyzetméter alapterületű gyülekezeti terem. Előirányzati költség: 130 000 pengő. Eddig a fele gyűlt össze.

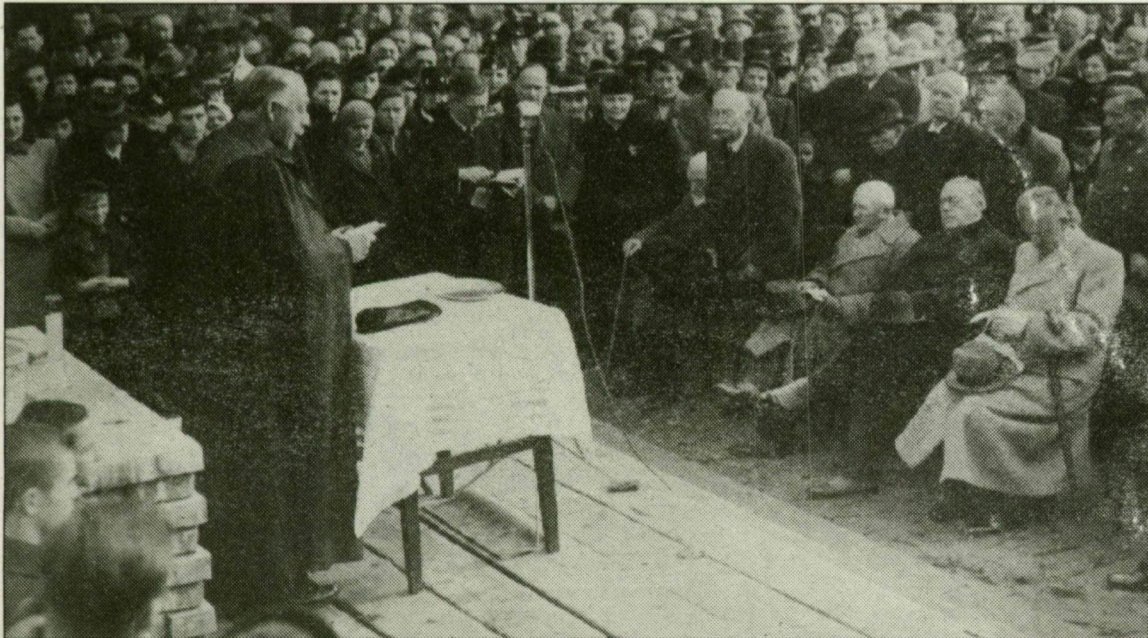
Borsos József tervét fogadta el a bizottság. Ő tervezte a debreceni egyetemi templomot és a krematórium-ravatalozó együttes épületét sok más nagy alkotás mellett.

1941 nagyhete a szegedi gyülekezet minden tagjának áldozatos hete az Új Magyar Hajnal templomért. A Lorántffy Zsuzsanna Egyesület több műsoros rendezvényének bevételével, tagdíjának jelentős részével támogatja az építést. Bakó László lelkész több nagy gyülekezetben prédikálva gyűjt. Téglajegyeket adnak ki. A város 50 000 pengőt utal ki.

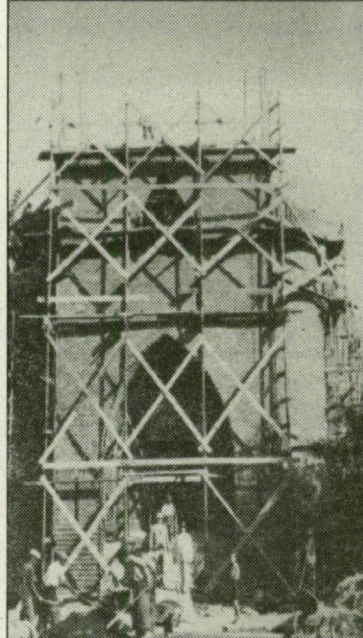
A templom alapkövét 1941. október 26-án, vasárnap negyed 12 órai kezdettel helyezik el ünnepélyes keretek között Harsányi Pál esperes szolgálatával. Részt vett rajta a város előkelősége, Szeged református népe. Akik még élnek közülük, adjanak hálát érte az 50. évfordulón azokkal együtt, akik most is látogatják, mert a benne hirdetett Isten Igéjét az élet beszédének hallják és az új magyar hajnal Isten hatalmának segítségével akarják munkálni.

Hálaadó istentisztelet és megemlékezés az évforduló napján, 1991. október 26-án, szombaton este 6 órai kezdettel a Honvéd téri templomban.

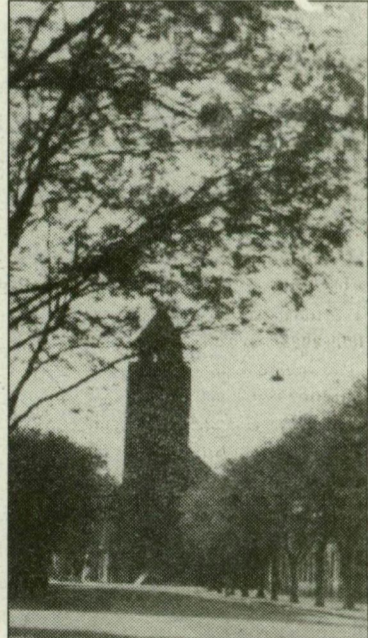
PAPP LÁSZLÓ

Alapkőletétel

Épül a templom

A kész épület